

صنفِ نعت گوئی، تاریخ و ردوم

حاجرہ صادق، ایم فل سکالر براہوئی

ڈاکٹر وحید رزاق، لیکچرار بلوچستان اسٹڈی سینٹر جامعہ بلوچستان کوئٹہ

اقبال ناظر، لیکچرار ڈگری کالج کوئٹہ

عابدہ بلوچ، اسسٹنٹ پروفیسر شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کوئٹہ

Abstract:

Saying of *Naat* had been started from the time of Prophet Muhammad (Peace Be Upon Him) in different times every poet said *Naat* in his own style and technique, to represent their believes with prophet (PHUH) however the technique of saying *Naat* had been changed with the passage of time.

This paper discusses the trend of saying *Naat* in Brahui literature in different times.

Keywords: Naat, Style, Technique, Believes.

ابہن تو تیوی ادب انسانی رویہ و جوزہ غاتا درشنانی ۽ کیک۔ انسانی زند و بود، احساس و جوزہ ۽ تینا تخلیقی ہنر و کمال اٹ مونا تیک۔ اتنے کہ ”ادب زند ہم ارے اوزندنا آدیک ہم۔ دا آدیک فی تخیل و تصور نا جاگہ غا حقیقی آدینا تینا کل رنگ آتھون پاش ۽“۔ (ناشا، 2016، 9)

نثر مرے یا نظم ادب نا اڑتو مانخ آک مدام انسانی فکر و سوچ آتے کن پوسکنو کسر ملانو۔ اوشونداری نادا عمل اٹ راہشونی کرینو۔ ادب اٹ نثر نا تینا ہند و جاگہ سے کہ اونا اہمیت آن انکار مننگ کپک۔ کہ او انسان آتا اور انکا خیال و فکر بدلی ناکل آن بھلا وسیلہ منے۔ ولے شعر نا مقابلہ ٹی نثر نا تاثر ۽ کم پاننگ کہ ”شعر ٹی لوز نا تینا اسہ خاص ۽ رد و بند اسے۔ ہر اد اخلی و خارجی جوزہ غاتا اور ڈہی آن پیدا امریک ہرا نثر ٹی ممکن اف۔ ہندا خاطر آن نثر نا نسبت شعر نا تاثر زیات ۽“۔ (آغا، 2015، 10)

شاعری نا باورٹ دا ہم پاننگ کہ ”دا انسان نا اولیکو اظہار ۽“۔ (صدیقی، 2015، XII)

انتے کہ شاعری ہمیشہ غان انسانی جوڑہ غامیبون اوڑدہ مسنے۔ شاعری و بندغ نا تعلقداری ہند ادر متکن ۽ ادر کہ بندغ نا چند نا تاریخ۔ دا تعلقداری ادر کہ متکن ۽ اموخدر سوگو ہم ارے۔ شاعری وخت تون اوار اوشون و ردوم نا اسہ بھلو عمل سے آن گدر ینگسہ جدید وڑ نا پین صنف آتیبی بشخ و بانٹ مریسہ جتا جتا ہند و مقام ودی کریسہ بھاز تالان ہم مسنے۔ شون و شر حالی نا داسفر ہائی و سر حال اڑتو ماتے ٹی برجاء۔ شاعری نا صنف آتیبی حمد، مناجات، نعت، سلام، قصیدہ، غزل، مثنوی، مرثیہ، نظم او نظم نا چندی قسم و ہائیک اوارے۔ شاعری نا داسفر آک تینا معنہ و مفہوم اٹ جتا جتا سر حال آتے بیان کیرہ۔ ہندا صنف آتیبی اسہ صنف اس نعت گوئی ہم ارے۔ کہ دا اسہ جتا صنف اسے نا حیثیت اٹ ادب نا خاص ۽ بشخ اس جوڑ مسنے۔ اسہن تونے ادب نا ہر بشخ اٹ نعت نارنگ آدو بریرہ۔ ولے نعت ہم صنف ۽ کہ اونا سر حال بیرہ حضور اکرم نا ذات مبارک او اوفا صفت و ثناء کن نوشتہ مریک۔ داڑان بیدس نثری رداٹ ہم سیرت پاک نازہا بھاز زیات کاریم مسنے۔ ولے شاعری او شاعری ٹی نعت نا صنف نا سر حال خاص وڑٹ رسول اللہ نا زندو اوصاف او تعریف و ثناء کریسہ تیلکن اسہ بڑو مقام و ہند اس دوئی کرینے۔

نعت، تعریف و ہند:

ہر شاعری تخلیق ٹی آخر کیونبی حضرت محمد مصطفیٰ نا تعریف و توصیف بیان کنگے ”نعت“ پاننگ۔ نعت عربی نالوز اسے، ”نعت نامعنہ اسہن توکس ۽ نا خوبی تے پاش کنگ نا ۽ ولے لشعری اصطلاح ٹی دا بیرہ آخر کیونبی نا تعریف و ثناء کن مخصوص ۽“۔ (اکرام، 2014، 11)

نعت ہمودر شانی ۽ ہرا ٹی شاعری ذات رسالت نا پارہ غہ بیرہ خیالی مریک بلکن دادر شانی ٹی اونا عقیدت و اسہ سوگو تعلقداری سے نا ہم سیالی مریک۔ نعت حضور اکرم نا سیرت و زندنا بیان ۽ او ہمو ذات مبارک تون اُست حب اٹ عشق نا در شانی ۽ پاش کیک۔ نعت اسہ نازرک ۽ صنف اسے کہ دانا خواست آتے پور و کنگ کن بیان ٹی راستوکی، جوڑہ نا کڑمی، احساس و نظر نا تالانی، فکر و خیال نا پائی و شعور و سمائی تون اوار اوار تو حید و رسالت آن سہی معنہ ٹی واخبی نا گرج ہم ارے۔ انتے کہ نعت نالوز حضرت محمد نا ذات و صفات نا بیان کن خاص وڑٹ ساڑی ۽ کہ دا ٹی اسہ ہندنو ہستی سے نا ذکر و صفت

مریک کہ او مالک دو جہان نامحبوب ء او اللہ جل شانہ نامحبوب اودے دنیا ناہر گڑاغان زیات گبین
ء دوست ء۔ ”داکائنات اٹ خداغان پداگہ کس صفت و ثناء نالائخ ء تو او آخر کیونبی محمد ء۔ ہرافتا
باروٹ اللہ تعالیٰ نا فرمان ء کہ اگہ نبی آخر الزمان دا دنیاٹی بتو کہ تو داکائنات ہم جوڑ
متو کہ“۔ (اکرام، 2014، 11)

شانی محشر، رحمت اللعالمین حضرت محمدؐ نا صفت و ثناء نا عقیدت بے شک نوشتو کہ ناہموذات پاک تون
مہر و محبت نا اسہ سوگو ء تعلقہ اری سے ناخواست گار ء کہ دا اسہ پاک ء جوڑہ سے تون مون مستی کا ہک۔
انتے کہ ”نعت“ اسہ ہندونظم سے ہرائی محسن انسانیت حضرت محمدؐ نا ذات مقدس نا صفت و کمال آک
، سیرت طیبہ، اخلاق حسنه او زند مبارک ء اسہ عقیدت و محبت سے تگون بیان کنگر نعت
پاننگ۔ (جمال، 2016، 174)

نعت عقیدت تون اور اور اتینا بیٹی اسہ تالانی اس تخک۔ انتے کہ داٹی حضرت محمدؐ مصطفیٰؐ نا زند و بودنا
بیان تون اور ذات مبارک تون تعلقہ ار آہر گڑا سر حال ء۔ کہ او فک انبیاء بیٹی افضل الرسل او خواجہ
دو عالم نا شرف تہرہ۔ نعت عشق نا تخلیق ہم ارے او عشق آفرین ہم۔ نعت نا حسن اُست ٹی رسول کریمؐ نا
محبت نا چراغ آتے روشن کیک۔ ”سرو کائنات نا نشان ٹی شاعر نا نذرانہ عقیدت ء نعت پاننگ۔ ایلو
لوز آبیٹی نعت ہمو شمر تے پارہ ہرائی نبی عربیؐ نا صفت و ثناء مرے“۔ (صدیقی، 1985، 200)

نعت آن مراد ہموذات مقدم نا بیان ء ہرافتا خاطر آن دا دنیا وجود ٹی بس۔ کائنات نا نظام نا بند او
تخنگا۔ ہندا خاطر ان پارہ کہ نعت اس نوشتہ کنگ کن قرآن حکیم او سیرت طیبہ نا خوڑت و کڑمی اٹ
مطالعہ بھاز زیات المی ء۔ انتے کہ نعت ہمو آدینک ء ہرائی نعت نا پاور کا نا عکس ہم مونا بریک۔
مطلب دا کہ ہراوڑ نا لوز، خیال، جوڑہ عقیدت و محبت نا درشانی مرو اوڑان شاعر نا پپی و احساس او
تعلقہ اری نا عقیدت ہم پاش مرو۔ رئیس امر و ہوی نا پاننگ ء کہ ”نعت گوی اسہ ہندونصنف اس اف
ہرا دے اسہ خشک ء لہجہ و روایتی آہنگ سے تون ادا کنگ مرے۔ نعت گوی نا کمال دادے کہ نعت ء
داوڑٹ پاننگ ء ہراوڑٹ کلاسیکی شاعری ء فنی و جمالیاتی خواست آتے تون پاننگ“۔ یقین اٹ
نعت نا مقام بھاز بڑے۔ او ناخواست آک ہم بھاز زیات مریرہ۔ نوشتو کہ اس ہرا تم نعت اس نوشتہ

کننگ ناسوچک تو اودے داضرور سوچوئی تمک کہ اوس ء سرحال سے آلکھنگ اف اواسہ نعت اس نوشتہ کینگے کہ نعت اسہ خاص ء ہستی سے تون منسوب ء۔ چاہندار آک اردو و فارسی شاعری ٹی نعت گوئی نار اوڑ بیان کیرہ ہر افتیان ’اسٹ سراپا نگاری او ایلوسیرت نگاری ء دا اڑتو ما صورت آک قدیم کلاسیکی وجدید شعری دور تیبی رسینگرہ‘۔ (اکرام، 2014، 13)

داهندو سرحال اسے کہ داڑا بھاز زیات اودانا ہر پالو آ نوشتہ مسنے۔ او شاعری ناصنف سلام ہم بند اوی وڑٹ نعت نائخ اسے۔ کہ دا پد آن تینا تیبی خلفائے راشدین او بزرگان دین ء ہم سرحال جوڑ کرے۔ ’وے سلام نا تعلق خاص وڑٹ نعت رسول پاک تون گنڈو کے‘۔ (اکرام، 2014، 17)

اردو ادب دارد ء بھاز متکے باقاعدہ وڑٹ ’مسالمہ‘ ناپنٹ مشاعرہ خاک اڈالیرہ۔ سلام خاص اردو ناصنف اسے۔ شاعری ناہر اصف مرے اونا ہر ہاٹی مرے اوٹی حضور اکرمؐ نا نشان اٹ نوشتہ نارواج خاص وڑٹ خدنگ۔ انتے کہ بحیثیت مسلمان داہر مسلمان ناست ہند ء سرحال اس مسنے کہ او اللہ تعالیٰ او اونا محبوب او اونا محبوب نا تعلق دارد آ ہستی تے نازیفے، اوفا نشان و صفت ء بیان کے او اللہ نا بندہ او نبی پاکؐ نا امتی متنگ آ فخر کے۔

نعت گوئی، تاریخ و ردوم:

دنکے ن پارین کہ نعت صعبی نالوز سے ہر نامعنه نا خوبی او اوصاف آتابیان ء۔ ہر عربی آن فارسی اولدا اردو او اردو آن مسلمان تا ایلوز بان تے ٹی بس۔ اسلام نا تالانی تون او اوار ہراڑے ہراڑے اللہ نا کتاب قرآن ناروشنائی تالان مس۔ ہموڑے ہموڑے نبی پاکؐ نا تعلیمات آک ہم سرمسر۔ او نعت ہم مخلوق نا است آسمیٹی جاگہی مس۔ ہندا خاطر آن مسلمانک ہر ہراڑ بان تے ٹی ہیبت کیرہ نعت نا اسہ زیبا و تصور اس ہموڑے ساڑی ء۔ عربی نالوز نعت نامعنه ایہن تو صفت و ثناء نا ء و لے عربی، فارسی، اردو او مسلمان تا ایلوز زبان تیبی لوز نعت حضور اکرمؐ نا تعریف و توصیف کن مخصوص ء۔ (جالبی، 1991، 37)

اللہ نارسل محمد مصطفیٰؐ تون مہر و محبت نامدہب ناسہ نبخ اسے۔ ’اسلامی تاریخ نویس آتاردٹ شاعری ٹی اولکیونعت گوا بوطالب ء‘ اودارد ء حسان بن ثابتؓ مونا درے‘۔ (اکرام، 2014، 12)

دے اس کہ پنی آچا ہندار جمیل جالبی ناپانگ ناردٹ ”اولیکونعت گوشا حضور اکرمؐ نا صحابی حضرت حسان بن ثابتؓ کس۔ اوداردنا اسہ پین پن اس کعب بن زہیر ناء۔ ہرا فک فتح مکہ غان پدا اسلام قبول کریرا حضورؐ نا خدمت ٹی نعتیہ قصیدہ پیش کریر۔“ (جالبی، 1991، 37-38)

ہندن ”ہفتمیکو صدی ہجری ناسہ بھلو پن اس محمد بن سعید بوحیری ناء ہرافقا قصیدہ بردہ تیوئی اسلامی دنیا ٹی اینوہم بھاز عقیدت و محبت تون بنگک۔“ (جالبی، 1991، 38)

قصیدہ بردہ شریف یقین اٹ بھاز پنی ء قصیدہ سے۔ دا قصیدہ دنیا نا چندی زبان تے ٹی مٹ و بدل ہم منے۔ عربی تون اوار اوار فارسی زبان ٹی ہم نعت گوئی ناسہ تینا بھلو تاریخ اسے۔ جمیل جالبی دا ناء ”فردوسی ناسا ہنانه ٹی ساڑی نعتیہ شعر تے آن الیک۔“ (جالبی، 1991، 38)

ہندن اردو ہم د اردٹ اسہ بھلو مڈی اس تحک۔ نوشتہ کروکاک اردو ادب ء ہم نعت نا صنف اٹ بھلو عقیدت سے نایمان ء کرینو۔ نعت نا ہائی ناباروٹ پروفیسر انور جمال ناپانگ ء کہ ”نعت قصیدہ ناسہ صورت اسے جدید نعتیہ شاعر آک دا صنف اٹ بیان ناپوسکنوسر حال و درشنانی نا وڈوڈول پٹسہ ٹی ء۔ دا خاطر آن نعت ٹی ذات نا کرب، اینو نا ڈرداو حالیت نا غم نا سر حال ہم اوار تمانے۔ (جمال، 2016، 174)

ہندن جمیل جالبی ناردٹ ”نعت نوشتہ کنگ کن شاعری نا خاص ء ہائی اس مقرر اف۔ داہر صنف سخن ٹی لکھنگ مریک، دا صنف سخن قصیدہ و مثنوی ہم منگ کپرہ، غزل، قطعہ، رباعی یا پین صنف سخن اس ہم منگ کیک۔“ (جالبی، 1991، 37)

دنکہ نبی کریمؐ نا ذات مبارک و پن تیوئی دنیا کن اسہ روشنائی اسے ہموڑے نعت نا ہندو مقام ہند اختر تالان و وسیع ء۔ عرب ناسر زمین آن اسلام ناک تر وکانا دے روشنائی مدان مدانا تیوئی دنیا ٹی تالان مریسہ ہنا۔ مخلوق نبی آخر الزمان ناز یہا ایمان ایسہ اسلام قبول کریسہ ہنار ہموڑے قرآن نا تعلیمات و دین نا چا ہنداری تون اوار اوار نعت گوئی ہم تالان مریسہ ہنا۔ احمد ہمدانی نا بقول ”نعت گوئی بیرہ ننا شاعری ناسہ صنف اس اف بلکن اسلامی تہذیب و ثقافت ناسہ یکہ ء شیخ اسے۔ تہذیب و ثقافت نا شیخ سے نا حیثیت اٹ دائی تہذیبی و ثقافتی بدلی بنگ تون اوار اوار اسہ مدامی ء بدلی اس ہم بنگ ء۔

ہر اہل فتنہ خبیثہ زن داپانگ کینہ کہ نعت گوئی اسے زندہ و صنف اسے۔ ہر اسلامی تعلیمات امبارزند ہر موڑ آ
اسے معنویت سے تون نے تینا پارہ غہ خیال داری کنگٹی ء۔ اینونا جدید دورٹی نعت ناہر التعریف مونا
بریسہ ٹی ء اوہینٹ اسے قابل ء تعریف و مقام اسے کہ نعت اینونا راج پین سوگو ء تعلقہ ارمنے۔ او انسانی
شعور ناہر پالو ء اسے پوسکنورخ سے اٹ خواجہ دو عالم حضور اکرمؐ نا ذات آن خوک کریسہ ٹی ء کہ دا
تعلقہ اری قیامت اسکان برجاسلو کو تعلقہ اری سے۔ بلکن اوکان مُستی شانی محشر نا وصف تون انسان
آ تامت گاری او اُمتی نا ڈر دخوری نا شرف دا سوگوی ء پین ہم سوگو کیک۔ ہر ادے عارف عبدالمہتین تینا
لوز آتے دُن بیان کیک کہ ”جدید نعت ہراڑے حضورؐ آن جوزہی و احساسی تحریک نا فیضان دوٹی
کریسہ تینا فنی کچ ء بڑز او تخلیقی گرفت سوگو کیک ہموڑے حضورؐ نا سیرت طیبہ خان نورارک۔ او اوفا
کردار نا بے شمار اوصاف او اعمال آن چاہنداری ارفیسہ ذات و کائنات نا ڈر دآتے قابو کنگ او موثر
اے سری کن نہ بیرہ مہینٹ سوچک بلکن ایلوتے ہم پُہہ کیک۔ داوڑٹ انفرادی، اجتماعی جوانی نا
کسرتے ملیسہ شخصی، قومی، ملی او بالآخر انسانی ردوم نامکان ء تالان آن تالان کریسہ اسے بھلو کم گاری
اس کیک“۔ دا بند او آن داپانگ کینہ کہ نعت نا صنف نہ بیرہ شاعری نا ایلو صنف آتے امبارزند نا بدل
مروکا اقدار آ تیان متاثر مینگٹی ء بلکن تینا دابدل مینگ تون او او انسانی شعور نا کچ ء ہم بدل کریسہ ٹی
ء۔ کہ اینونا دور نا نعت گو تینا ذاتی، او او اننگ راجی ڈکھ آ تا دوا ء اسے ہند نو ہستی سے نا محبت و عقیدت
اٹ پٹنگے ہرانا بن محمد مصطفیٰ ء۔ او داپن دنیاٹی انسان آ تیکن نجات نا بھلو ذریعہ اس ء۔

گڈ سمر

نعت گوئی اسے متکلمو صنف شاعری سے۔ ہر انبی کریمؑ نا عہد آن بنا الیک او اینو اسکان برجاء۔ مختلف دور آئیٹی چندی پنک بھاز انکا زبان تینی تینا رنگ و انداز اٹ عقیدت آتا درشان ۽ کریمہ بسنو۔ ہر اینو ہم حضور اکرمؐ تون مہر و محبت نا پاک انکا جوڑہ تو برجاء۔ نعت متکلمنا رنگ مرے یا جدید نعت اوٹی ہائی و نوشت ناوڑٹی چچو پابندی اس متنے۔ ہندا خاطر ان ہر صنف ٹی نوشت ناروایت ریستنگ۔ ایہن ہم دا تو جوڑہ و احساس آتا تعلقداری ناپن و درشانی کنگ نا اسہ وسیلہ سے۔ ہر ادے نثری وڑٹ ہم بھاز جوان مونا تنگانے۔ ولے شاعری نا بیان او او نا چس اینو ہم تینا جاگہ غاساڑی ۽۔ ہندا خاطر آن تو نعت اصناف شاعری ٹی اسہ جتاؤ او بڑا ۽ ہند سے آختنگ۔ نعت ٹی ہر ادے رسول اللہؐ صفت و ثناء بیان مریک ہموڑے داڑان دین و مذہب تون ہم اسہ سوگوئے تعلقداری سے نا درشانی ہم مریک کہ داننا ایمان نا بنخ اسے۔ او دا بنخ نہ بیرہ آخرت بلکن دنیا ناویل آتے ہم اے سرکنگ ٹی کمک ایٹک۔ انسانیت و انسانی شعور ۽ ردوم تنگ نا سوب منگ تون او او ار از ند ۽ اللہ او اللہ نا رسول نا پاروکا ہدایت آتا و شانی ٹی گدریفنگ نا اسہ جو انورا ہشون اس ہم ارے۔ کہ باید ۽ ن تینا دنیا ۽ دین نا قاعدہ غا تیتون او ار تیسہ گدریفن او دا دنیا و اے دنیا سر صوب مریک۔

کتاباک:

آغا، وزیر، نظم جدید کی کروٹیں، سنگت پبلشرز لاہور
اکرام، ڈاکٹر خواجہ، اردو کی شعری اصناف، سیونٹھ سکائی پبلی کیشنز لاہور
جالبی، ڈاکٹر جمیل، معاصر ادب، سنگ میل پبلی کیشنز لاہور
جمال، پروفیسر انور، ادبی اصطلاحات، نیشنل بک فاؤنڈیشن اسلام آباد
صدیقی، ابوالاعجاز حفیظ، کشف تنقیدی اصطلاحات، مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد
صدیقی، ڈاکٹر ظہیر احمد، شاعری اور فن تاریخ گوئی، الو قار پبلی کیشنز لاہور